

כנסת דברי סופרים לזכר ח"נ ביאליק, ספר חמישי / בעריכת יעקב כהן ופ. לחובר (תל-אביב : הוצאת "דביר", ת"ש)

אגרות אל ח. נ. ביאליק

מאת המערכת: כהמשך לאשר התחלנו בספר הרביעי, לפרסם ב"כנסת" מן האגרות אל ח. נ. ביאליק, אנו גותנים בספר זה י"א אגרות מאת דוד פרישמן, שהריץ איתן אל ביאליק ממוסקבה בזמן יסודה של הוצאת א. י. שטיבל, בתקופת ההסכה הגדולה ברוסיה.

א

מוסקבה, 9 יוני 1917.

טווארישקשי, גרוזדאנין, סוחר מופלג ו— קצת משורר גם כן! ואיה שירך הקטן? ואיה שירך הגדול? ואיה תרגומך של "שני עולמות"? ואיה יתר דבריך, שהבטחת ושלא הבטחת?

מוקירך קצת

ואוהבך הרבה

ד. פרישמן

ה ע ר ה. לא אדבר אותך משפטים, לא אריב אליך, חלילה, וגם בתוכחות ומוסר לא אבוא, כי אם אזכירך, פשוט, כי יש איזה אדם ששמו פרישמן, וכי עוד הוא חי ויושב במוסקבה, וכי סוס קטן ורפה הוא, שגרתם לעגלה גדולה וכבדה, וכי אין בכחו למשוך, וכי רק בעצתך ובפתוייך נתן את עצמו שירתמוהו לספרות כמין זו, והסכים לזה רק על ידי מה שהאמין כי אתה תעמוד לימינו ותעזרהו יום ולילה ולא תתנהו למוט. וכי עלתה על דעתך אפילו רגע אחד, שבעשרת הנערים, שיש לנו בספרותנו, אוכל לעבוד את העבודה הגדולה והכבדה, לבנות פיתום-ורעמסס של ספרות שלמה, והאחד המיוחד, שתליתי בו את כל תקותי, לא ילך עמי? אל נא נשלה את נפשנו: לא הייתי, חלילה, תם כל כך להאמין, כי אתה תמלא בשבילי גליונות שלמים, אבל לכל הפחות עלה תאנה, אמרתי בלבי, תהיה לי, לכסות בו את ערנותי ולכפר בו על כל עונותי. חמשים דברים גרועים ודבר אחד של ביאליק — הלא סוף סוף זהו כסות עינים מעט בעיני הקהל ולא יבואו עוד עמי במשפט. בכלל אני מוכרח להגיד לך, כי הפסיכיקה שלך נפלאה מעט ממני: נכון אתה בכל עת לתת מדבריך לסתם אדם שבא ומוציא איזה — — — , נכון אתה לכתוב גם בשביל

1 חבר. 2 אורח.

3 "בין שני עולמות" — "הדובק" — מאת ש. אג-סקי בתרגומו של ח. נ. ביאליק (נדפס ב"התקופה" בעריכת פרישמן, ספר א', מוסקבה תרע"ח).

הוצאה כמו — — — ותשתדל בכל כחך שלא תאחר חלילה את החוברת הראשונה, נכון אתה לעבוד אפילו בשביל „כנסת“¹, ורק כשאתה מגיע אלי, יחוסך נעשה מיד אחר לגמרי ואין לך לעולם שום דבר בשבילי. נותן אתה אותי תמיד לטבוע בים — ואתה אינך אומר שירה. והאם לא הבטחתני? האם לא נשבעת לי כי כל אשר יצא מתחת ירך קדוש יהיה רק לי ולהוצאותי?

ההכנות בשביל „הדור“² נעשות, וכבר אני יכול לגשת אל העבודה עצמה. אבל לא זה העיקר. הנה גם גליונות אחדים של המאסף הראשון מארבעה מאספיי כבר סדרו, החומר כמעט שישנו תחת ידי בשלמותו — ואנה אוליך את חרפתי ואיך אוכל להראות לעיני השמש החוצה ושמן יפקדו? — וה' שטיבל דוחק ואינו רוצה לדעת שום חכמות. רתום אני אל העגלה ואני מחויב למשוך. אמנם כבר נקוטותי בפני על כל הענין כלו ושבע ביום אני מקללני על כי נתתי ידי לעבודה כזו. הלא טוב היה לי שבעתים באודיסה וחפשי הייתי לרוחי ועבדתי בשעה שחפצתי ומה שחפצתי. רק אתה, יחיד, האשם שפתיחתי.

ובדבר הספרים, שאנו מוציאים, כמעט שראשי הולך עלי סחור סחור. הרבה מן הספרים הנועדים לתרגום כבר חלקתי בין המתרגמים: טשרניחובסקי נטל על עצמו, מלבד אנקריאון, גם את הומירוס. אני נטלתי על עצמי, מלבד „הגנן“ של טאגורי, ההולך ונגמר בעוד ימים אחדים³, גם איזה ספר קטן ששמו „פויסט“. גם אחרים כבר לקחו על עצמם עבודות שונות. ורק אתה לבדך עומד בחוץ, אוכל ושותה שלש פעמים ביום ומטייל על שפת הים ואינך עושה דבר. התחשוב כי הסבלנות שלי תארך הרבה? האם לא עולה כלל על לבך, כי אשליך מעלי פתאם את כל המעמסה שהעמסת עלי, לכתוב ולהוציא ספרים בשביל יהודיך החכמים, ואחזור לאודיסה ואעשה לך פוגרום הגון ואנפץ את „מוריה“ ואכה את כלי ביתך לשבבים קטנים? —

ביום ב' הבא תקבל את מכתבי זה, ביום ג' תשלח קודם לכל את שירך הקטן, ביום ו' אקבל אותו — ואם לא, אז תראה מה שאעשה לך. אל תתגרה במר נפש. יש לי מן המוכן כמעט חלק שלם של גרים⁴. מובן מאלי כי לא אשלחהו לך עד שתכפר את פני בראשונה.

הנ"ל

1 „כנסת“ שיצאה בעריכת ח. נ. ביאליק, אודיסה תרצ"ו.

2 הוצאת א. י. שטיבל במוסקבה חשבה באותה שעה לחדש את השבועון „הדור“, בעריכתו של פרישמן.

3 הספר הראשון של הרבעון „התקופה“.

4 תרגום „הגנן“, שנעשה בידי פרישמן, נדפס ב„התקופה“, ספר א', ואחר-כך בספר מיוחד (הוצאת

א. י. שטיבל, ירשה תרפ"ב).

5 פרישמן תרגם מאגדות האחים גרים ונדפסו ע"י הוצאת „מוריה“ בשני ספרים בשם „שיחות“.

אודיסה תרצ"ט.

הערה שניה. הודיעני עם החזור, אם הזקני כבר יושב בדאצ'ה ומה האדריסה שלו, כי דבר נחוץ לי אליו. אם יסכים לשלוח לי איזה דבר קטן (בלטריסטי), אז יודיעני בטלגרמה ונשלח ג"כ בטלגרמה מנה יפה, לפי שעה אלף רובל.
הנ"ל, הנ"ל

הערה שלישית. מדפיסים אנחנו עתה פרוספקט, ששם נקרא בשם את הספרים, שאנחנו הולכים להוציא, ואת מתרגמיהם, זה בצד זה. האם אתה, למשל, לא תוכל להודיעני עם החזור, באיזה ספר אתה בוחר, למען אדע להזכיר בשם גם את הספר וגם את המתרגם?

הנ"ל, הנ"ל, הנ"ל

ב

מוסקבה 11 יולי 1717.

ביאליקי וסטרודניקי.

קבלתי ברגע זה:

(א) את מכתבך

(ב) את „שיחות“ האחים גרים תרגום דוד פרישמין

(ג) ואת „בין שני עולמות“ מאת איש לא נודע לגמרי החותם את עצמו „ב.“ ואתה קבל נא תחת אלה:

(א) זוג נעלים, ששולח אליך ה' שטיבל בפוסטה זו, כדי לקיים מה שאמר (הערה: — אם תשלח לה' שטיבל את פרשת מדת הרגל של אשתך, שתחיה, ישלח נעלים גם בשבילה. דרך אגב: אמר נא לה שלום בשמי)

(ב) שש מאות רובל (600 ר.) בהמחאה הרצופה בזה

(ג) (וזה הוא העיקר!) נזיפה גדולה על הנסיון הקטן שנסית ללעוג לי ולרשום על המנוסקריפט שלך רק את האות „ב.“, ואתה הלא בעצמך לא האמנת כי ערמתך זו תצמוד לך וכי אני לא אכתוב את שמך בפירוש על התרגום. ראשית: הלא הדבר, שאתה הוא המתרגם, כבר ידוע ומפרסם בכל תפוצות הגולה, למן „העם“ שבמוסקבה ועד „התרון“ שבניו-יורק, ולמה זה עלה על דעתך פתאם לצחק קצת עם הפובליקום מין צחוק של „הפרה העֹרת“, בשעה שהכל יודעים מי הוא שכסה במטפחתו את עיניו. וזאת שנית: בשביל המאסף שלנו אין אתה נותן לנו כלום משלך. וכל התירוץ שלך לפני ולפני כל העולם הוא, שחִסַּמְת את פינו בתרגום הזה, ופתאם אתה עושה את עצמך נעלם — ואתה רוצה כי אני אסכים לך לזה? — בנוגע לאנ-סקיי על תדאג, נתרצה לי, וגם הוא בלי"ס יבוא על שכרו.

1 מנדלי מוריס. 2 במשון-קיץ.

3 התשובה של ביאליק על אגרת זו נדפסה באגרות ח. נ. ביאליק (הוצאת „דביר“), כרך ב', ע' קע"ט-ק"ס.

4 עוררי. 5 אם אנ-סקיי מסכים לפרסם חזונו ב„התקופה“.

מדוע לא עניחני דבר בנוגע למנדלי ככל אשר בקשתך? עובד אני הרבה מאד. כליתי את „הגנן“ של טאגורי, ואתה הלא תאמין לי אם אמר לך, כי תרגומו של גיטני'אלי הוא נסיון שלא הצליח, אם אשׂוה אותו אל התרגום החדש הזה. רוצה הייתי מאד שתקראהו. לשלומי אל תשאל. גם אני בעצמי אינני שואל. אפשר שבעוד שני שבועות אסע לקרים ואשהה שם כשני שבועות, ובשובי אפשר מאד שאשוב דרך אודיסה. תקפו אותי פתאם געגועים על אודיסה, ימח שמה. בקשה גדולה לי אליך, ואני הלא ידעתי עם מי יש לי עסק וכי אתה עלול לקרוא את המכתב הזה ולשכחו בעוד רגע, ולכן אני שונה ומשלש, כי הדבר גדול מאד אלי, ואולי יכנסו דברי אלה לא רק אל אזניך כי גם אל לבך: לך וקח אכסמפלרים אחדים של התמונות שלנו שהזמננו אצל שניידר, ושלה אותם לי, כי נחוצים הם לי מאד מאד. השמעת? השמעת? השמעת? — רק אל נא תשכח. הנני עושה „קשר“ בקצה המכתב הזה כדי שלא תשכח. ואפשר שיש בכל זאת איזה שיר תחת ידך בשביל המאסף שלנו, ולו גם רק חרוזים אחדים? העיקר שמדכא את רוחי ומחליאני הוא, כי אין שום ידיעות מביתי. אינני ישן בלילות.

את גרים חלק שלישי תקבל בקרוב.

שלך באהבה

דוד פרישמן

שלום בשם שטיבל.

ש
ק * ר

סגולה לשכחה

ג

מוסקבה, 11 סנטיאבר 1917.

יקירי,

מנסה אני דברים אחדים אליך עוד הפעם. למה ולאיוו תכלית? — בעצמי איני יודע. יודע אני היטב, כי כשם שלא הועלתי בדברי הראשונים, כך לא אועיל גם בדברי היום, וגם מכתבי זה יהיה מכתב לבטלה. אלא שאיזה רגש לא ברור לי דוחה בי לעשות כך. אפשר שבמקרה יבואו דברי ברגע פשר, בעת של התעוררות,

1 ראה אגרת א' הערה שניה (בתוך האגרות).

2 תרגום גיטני'אלי של טאגור בידי פרישמן נדפס ב„כנסת“ בעריכת ביאליק — ואחר-כך בספר מיוחד

(הוצאת א. י. שטיבל, נרשה, תרפ"ב).

בשעה שאתה משיח עם לבך — ונכנסה לתוך לבך זה איזו מלה בודדה או איזו נקודה או כדומה, ובין כך וכך יגנב אליך מעט מזה שנעשה עתה בלבי. ומחויב אני להגיד לך למפרע: לא רק על השיר או על המאמר, שאין אתה רוצה לתחו לי בשביל המאסף שלי, אני מצטער — הגם שדבר זה כשהוא לעצמו מכאיב לי דיו — אלא שעוד ענין אחר לגמרי הוא המנקר במוחי ובלבי בכל פעם שאני נזכר בו ואינו נותן לי מנוחה: — יחוסך אלי בכלל. רואה אני אצלך פתאם מיתודה מסוימה בנוגע אלי, ולא רק עתה, אלא מאז ומבראשית החלק להיות לך עמי מגע ומשא ועד היום הזה — ואת טעמו של הדבר איני יודע ואיני מבין בשום אופן. כפעם בפעם אתה מוצא לך איזה תירוץ מספיק או איזו תואנה ואיזה אמתלא, ואתה דוחה אותי באיזה קש או באיזו מלה יפה. נותן אתה את דבריך לכל מי שפונה אליך, יהיה מי שיהיה, ורק אני הנני הפרט האחד היוצא מן הכלל. ומדוע — לא אדע. כשתבוא אליך איזו — — ויש לה איזה אלפא ביתא, אתה נתבע ונותן. כשיבוא אליך איזה — — ויש לו איזה — — מיד אתה מריק מעליך את צנתרות זהבך. נותן אתה ל"שבילים", נותן אתה אגדות ל"העם", בקיצור, נותן אתה על ימין ועל שמאל, הריני בטוח, כי אפילו כשיפנה אליך האדון — — העורך המובהק של הקונטרס המובהק — — תמצא פתאם בילקוטך איזה שיר גם בשבילו — ורק כשאתה מגיע אלי, אתה נעשה פתאם לעני באותה שעה, שאין לו בשבילי דבר. התאמין לי, כי יש שעות שלמות, שאני מהרהר בדבר הזה ומנפץ אליו תת"ק מחשבות והשערות ריקות? — לא אדע איך לצייר לך את הרגש התוקף אותי ברגעים כאלה, אלא מין רגש של בושה, או כעין זעם, הוא האוכל את בשרי החי — בושה בפני עצמי לבדי. חש אני גם כן כעין מכת לחי. אני, למשל, לא הייתי יכול בשום אופן להתנהג כך עמך גם אני, אלו הייתי במקומך. חוץ מזה הלא ידעת היטב בעצמך, איך התנהגתי אני עמך. כתבתי בשבילך את טאגורי¹ בשעה שחום בן 38 מעלות כבר חרחר את כל עצמותי. והראיה כי באותה השעה שכליתיו, היית מוכרח אתה בעצמך להכניסני לתוך בית החולים. באיזו תנאים כתבתי את ה"נפשות"² וכי החלק היותר גדול מהן כתבתי על המטה — את כל זאת הלא ידעת בעצמך. ואתה הן לא תוכל לחשדני כי את כל אלה עשיתי בשביל אותן הפרוטות המועטות שנתת לי במחיר כל עבודתי. הלא סוף סוף גם אתה יודע כי כל מה שעשיתי עשיתי רק בשבילך כשאתה לעצמך. אבל נניח נא את כל זאת. רואה אני בכל מעשיך איזו מיתודה — ואני הייתי רוצה רק לדעת את מהותו של אותו החתול השחור, שעבר בינינו ואני לא ידעתי בבואו ובצאתו. התוכל לבאר לי את הדבר? התחפוף לבאר לי?

1 תרגום גיטני'אלי.

2 מאמר שהדפיס פרישמן ב"כנסת" בעריכת ביאליק והוא כולל ציונים למתים: י. ל. פרץ, י. ל. קנסורי.

י. ל. קצנלסון (בוקי בן יגלי), שלום-עליכם וש. פרוג.

יותר לא אמר לך, והיה בטוח כי לא אוסיף עוד לעולם לפנות אליך בדבר הזה.
ועתה דבר חול לי אליך:

השטר הראשון מן השטרות שנתת לי בחתימתך ובחתימת רבניצקי — והוא ע"ס 300 רובל — חל יום פרעונו ביום 16 אבגוסט שעבר, והוא נשלח במועדו לאודיסה ע"י הבנק של יונקר ושותפיו, להביא אותו לידי גוביינא, והוחזר עתה עם פרוטסט ואני הייתי מוכרח לפדותו ולשלם גם דמי פרוטסט.
מה פשר הדבר הזה?

מוקירך ואהבך מאד

דוד פרישמן

ד

[מוסקבה], 12 סנטיאבר 1917.

יקירי,

במכתבי שכתבתי אליך אתמול, הזכרתי את השטר, שחזר אלי עם פרוטסט, והיום הגה קבלתי את השטר ביחד עם אותו פרוטסט, והנני שולחם אליך בזה. יכול אתה לשלוח אלי את הכסף תחת השטר (300 רובל) על פי האודיסה שלי, או, אם יש לך איזה כ"י בשבילי משלך ואתה רוצה לשלחו לי, יכול אתה לעצור את הכסף תחת ידך ע"ח שכר סופרים.

רכב וצלח

בחפזון גדול

שלך

ד. פרישמן

ה

[מוסקבה], 30 סנטיאבר 1917.

יקירי,

עד לבי נגעו דבריך. מתחרט אני על חשדותי ועל השערותי ועל הרהורי שההרתי אחריך, ואולם אחרי כל אלה: — אם יכול יכולת לשלוח לי לכה"פ איזה שיר קטן — נאמר, שיר בן י"ב או בן י"ו שורות — היית מוֹשֶׁה אותי בזה ממים זדונים עמוקים. יהי השיר מה שיהיה, ורק שיקרא שמך עליו. הגם דבר קטן כזה אי-אפשר? ה' שטיבל שולח אליך היום זוג נעלים בשביל אשתך. — אגב: ברך אותה בשלום בשמי.

1. התשובה של ביאליק על אגרת זו נדפסה באגרות ביאליק, כרך ב', ע' קפ"א-קפ"ד, ויש בה גם תשובה על אגרת ב'.

2. תשובתו של ביאליק על אגרת ג'.

כמו כן שולח אליך ה' שטיבל בזה 1000 רובל, והיו חמש מאות בשביל בן עמי וחמש מאות בשביל בר טוביה. בר טוביה מתגורר במקום אחד עם בן עמי יחד, ויכול אתה לשלוח את הכסף כמעט עפ"י אדריסה אחת. — הואילה נא לאשר את הקבלה.

את כספך¹ (304.30) קבלתי. — לה' לזבניק² אני כותב היום ואני מוסר לו איזו עבודה.

שלך

ד. פרישמן

1

[מוסקבה], 18 נויאבר 1917.

יקירי,

מה אתה עשה לי? — כותב אדם מכתב, שבו הוא מבשר את הבשורה הנעימה, כי עולה הוא לגרדום³ (לפי חקירתי הפילולוגית קצא לי, שפירושה של מלה זרה זו היא אופרציה של הימורואידיים) וכי אי"ה אחרי חמשה-ששה ימים יכתוב שוב ויודיע בפרוטרוט את תוצאותיו של הענין — ואחרי זה דממה גדולה וארפה במשך שבועות תמימים. כותב אני אליך פעם אחת ואין תשובה. כותב אני שנית ואין תשובה. קשה לי להניח כי מִתְּ תחת האומל. אלמלי כך, בודאי שהייתי מוצא בעתונים איזה רמז למאורע קטן זה. ובכן הלא זאת רק מחלתך הישנה: העצלות. — אנסה נא לכתוב בשלישית, והפעם הזאת — באחריות.

בין כך וכך וה' שטיבל שלח אליך המחאה בסך 1000 רובל (חוץ ממה ששלח אליך בשביל שני הסופרים). לאיזה צרך ובשביל מי — דבר זה לא נתברר לנו בעצמנו עדיין היטב. הכונה הראשונה היתה, שתמסור באיזה זמן מן הזמנים אותו הסך לִפְּבא שלנו ע"ח איזו עבודה, אם ע"ח „תולדות הטבע" שלו ואם ע"ח איזה דבר, יהיה מה שיהיה, שישלח לנו בשביל „תקופתנו". כִּנְנָה זו, כפי הנראה עתה, אי אפשר לממש אותה, משום שמנדלי חלה. ובכן אפוא ישאר נא הסך הזה מונח תחת ירך עד שיבוא איזה אליהו למסרו לו.

או האם אין אתה בעצמך רוצה להיות אותו אליהו? — ה' שטיבל מאיץ בי, שאכתוב אליך, כי תקח לך את הסך ההוא להוצאות הדרך ובוא תבוא אתה ואשתך למוסקבה לשבת עמנו קצת יחדו. דירה ומזון לא יחסרו. יש לו לה' שטיבל ענין

1 הכסף תמורת השטר.

2 הסופר מ. ב. לזבניק.

3 ראה אגרות ח. נ. ביאליק, כרך ב', ע' קפ"ד, באגרת אל פרישמן: „מחר אני עולה לגרלם; ואתה אל

נא תתחלחל. איבני חולה מסוכן, חלילה, אלא נתאוותי תאוה לטעום טעם של אומל".

חשוב מאד מאד להציע לך (הערה מצדִי: הענין חשוב מאד מאד באמת.) יש ידים בשבילך, שתוכל להשתכר שתִרפ"ט אלפים דינרים לשנה.

שלך, החפץ באמת לראותך,

ד. פרישמן

מחכה אני לתשובתך.

ז

[מוסקבה], 9 ינוור 1918.

יקירי,

? ? ? ? ? ? ?

? ? ? ? ? ? ?

?

? ? ? ? ? ? ?

שלך

ד. פרישמן

כבר נגשו המסדרים לסדורו של ספר „התקופה“ השני — — ? ? ?
 ?

הנ"ל

ח

[מוסקבה], 23 פברל 1918

8 מרס

יקירי,

ברוך אתה לי וברוך אלהים אלהי ישראל שהחייטוני וקיימתוני והגעטוני לרגע
 חזת, שאקבל ממך סוף סוף איזה מכתב, ולא רק מכתב אחד, כי אם שנים בבת
 אחת, ולא רק שנים אלי, כי אם גם אחד לה' שטיבל'. הידעת, בן אדם, מה היה
 המכתב האחרון שזכיתי לקבל ממך? כרטיס, שבו הודעתני, כי נכנסת לבית החולים
 לשם אופרציה וכי בעוד ימים אחדים תכתוב אלי בפרוטרוט. מני או נסתם הגולל
 על הפוסטה שלך, ואני לא ידעתי אם חי אתה ואם מת. נאסף בינתים מנדלי אל
 אבותיו¹, ובנוגע לך לא ידעתי אם חי אתה ואם מת. באו הפורעניות על אודיסה,
 ואני לא ידעתי שוב אם חי אתה ואם מת. תהלה לאל, תהלה לאל, כי סוף סוף
 נעורו קצת רחמיך עלי!

והנה בדבר לזבניק מחזיק אני לך טובה מרובה כי התערבת בדברי. הואיל
 נא תיכף כבוא מכתבי זה לידך למסור לו מן הכסף המונח ברשותך סך חמש

1 ג' המכתבים נדפסו באגרות ביאליק, כרך ב', ע' קפ"ה—קפ"ח.

2 בכ"ג כסלו תרע"ח.

מאות רובל, ובמשך הימים תוכל לתת לו עוד שלש מאות רובל, לפי ראות עיניך ולפי מספר הגליונות שיהיו בידו. את הגליונות המוגמרים אצלו היטיבה נא לקחת ממנו והיו מונחים תחת ידך עד שייטבו קצת דרכי הפוסטה במדינותינו ובהגליל ועד שאדרשם ממך. — — —

מצב בריאותי רעוע קצת ואת הדברים האלה אני כותב אליך ביסורים גדולים. ואולם העבודה נמשכת והולכת עם כל זאת. הספר השני של „התקופה“ כמעט שנגמר גם הוא בעריכה וחלק ממנו כבר נדפס. הספר הראשון ישלח לדורשיו בעוד ימים אחדים. כשיבוא לידך תואיל לשים לב אל „הגנן“ של טאגורי, וכן תמצא שם איזה שיר ששמו „מפיסטפל“, ואתה הואילה נא לקרוא גם אותו. — — —

והנה בדבר השירים, שאתה מזכיר במכתבך, מובן מאלי, כי לא אוסיף עוד להיות עליך למשא בדבר הזה. עצלותו של אדם זהו כבודו. אם הגיעה עצלותך עד למדרגה זו, שיכול אתה להתלבש בטלית של „איני יכול“, יהי אלהים עמך, הגם שאיש כמוני, הרגיל קצת אצל דברים שבכתיבה, אינו מבין בהחלט מצב רוח שכזה. אמת, אפשר מאד שאין סופר או משורר מוכשר לכתוב לפעמים איזה דבר גדול, אבל שאין הוא מוכשר לגמרי, שאינו מוכשר לכתוב בשעת הדחק ובשעת הדחוק אפילו איזה דבר קטן, איזה שיר לירי בן שנים או בן שלשה בתים לבעבור היות לרעהו לכסות עינים ולמחיה, או לכתוב איזה דבר קטן בפרווה, — דבר כזה הוא בעיני פשוט מן הנסתרות. ואולם, כאמור, לא אדבר עוד אליך בדבר הנה ולא אהיה עוד עליך למשא.

הנה לי ברוך ומברך וברך בשמי את אשתך וזכרתוני בליל הראשון של „הסדר“ וכתב אלי בזמן מן הזמנים איזה מכתב.

שלך

האוהב אותך מאד

ד. פרישמן

ט

[מוסקבה], 28/15 אפריל 1918

יקירי,

יש לי הודמנות טובה לשלוח מכתב לאודיסה ואני ממחר וכותב אליך. מה נעשה בך וכיצד אתה חי בימים אלו? חלק גדול מחיי בעולם הנה הייתי נותן אלו יכלתי לקבל ממך איזו תשובה ולדעת מה עמך שם. אודיסה נעשתה פתאם בשבילי מין מקום מצבר לסמבטיון, והיושבים שם — מין יהודים אדמים. איך אתם אוכלים? איך אתם שותים? איך אתם הולכים ואיך יושבים? אומרים, כי גם על פני מאדים יש יצורים, וגם באודיסה יש — ואני מאמין.

לי שלום, אם שלומם של אנשי הממשלה שלנו קרוא שלום, ואני חי, אם ישיבה בחדר במשך כ"ד שעות ביום קרואה חיים.

גם ה' שטיבל כותב אליך. רוצה הוא כי תתרגם בשבילו את „אבגני אוניגין“ עברית. נכון הוא לשלם לך במחיר מלאכה זו כמה שת רצה. אפשר שתסכים באמת לעבור עבודה זו. סוף סוף כמה אלפים רובל יהיו לתועלת גם לך. — — — הנני שלך באהבה, המחכה לנס, אולי תוכל לכתוב שתים שלוש מלים. בחפזון ד. פרישמן

[מוסקבה], 11/24 מאי 1918

יקירי,

הנמין לי הקדוש ברוך הוא גם היום איש הנוסע לאודיסה — ואיך זה לא אכתוב אליך מלים אחדות? ברי לי, שגם אתה, אלו רק בקשת ואלו היה בך אתה משיים מרצוני, היית מוצא על נקלה הזדמנות לכתוב אלי שתים שלוש מלים. איש רע אתה, ומנהגך עמי עתה הוא רק „המשך יבוא“ של כל רעותיך הקודמות. במכתבי האחרון הצעתי לך בשם שטיבל, שתקבל על עצמך את המלאכה לתרגם בשבילנו עברית את „אבגני אוניגין“. שטיבל נכון לשלם לך בעד עבודה זו כמה שתחפז. ובאמת אין אני רואה לך סבה בכונה להשתמש ממלאכה זו. ובכלל: האם לא טוב היה אלו לקחת על עצמך לתרגם בשבילנו איוו ספרים ככל אשר תבחר לך? אם פרוזה — תהא פרוזה. כמדומה לי, שעבודה כזו היתה נותנת לך הרבה יותר משנותנת לך „מוריה“ שלך, ואפילו עכשו, בשעת פריחתה. שלך באהבה ד. פרישמן

יא

[מוסקבה], 27 יוני 1918.

יקירי,

עד כמה פעמים כבר כתבתי אליך ואתה לא ענית — לא ידעתי לספור. מנסה אני את מזלי עוד הפעם. אולי פתוחים שערי השמים ברגע זה דוקא, ותפילתי תתקבל. מה נשמע שם? מה אתה עושה? מה יִעֲשֶׂה בך? מה אתה עושה באחרים? ואחרים מה הם עושים? ולמה אינם כותבים כלום? — הידעת כי בעוד זמן מועט אני נוסע לאמריקה לחצי שנה, והדרך דרך יפאניה? גם שטיבל נוסע וגם אשתו נוסעת. — „התקופה“ השניה כבר נגמרה בדפוס, ואני עסוק בסדור „התקופה“ השלישית. גם ספרים רבים מיוחדים הולכים ונדפסים. יגעתי מעט. אין לי שום עוזר, והמלאכה רבה קצת יותר מדי בשבילי אחר.

— — —

הנני בטוח כי תעשה את בקשתי והנני שלך באהבה גדולה

ד. פרישמן¹

1 אגרת-תשובה אחת של ביאליק על כל האגרות האחרונות של פרישמן, שנפסרו לו בכת אחת, נדפסה באגרות ביאליק, כרך ב', ע' קצ"ד-קצ"ה.